

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF A PERSON WHO SUBMITTED A FALSE DECLARATION UNDER MARTIAL LAW**

**Хименко А.О., аспірантка
кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет**

Стаття присвячена важливій та актуальній темі – впливу обстановки воєнного стану на особливості формування соціальної складової особистості правопорушника, який вчинив декларування недостовірної інформації. Автор формулює особливі ознаки кримінологічного портрета особи, яка вчинила декларування недостовірної інформації через призму: соціально-демографічних, соціально-психологічних, морально-психологічних та кримінально-правових ознак.

За результатами дослідження було виявлено кримінологічну характеристику особи, яка вчинила декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України). Встановлено, що такою особою може бути громадянин України (100%), чоловік (71.43%) або жінка (28.57%), у вікових межах від 50 до 65 років (83.33%) або від 30 до 50 років (16.67%), які здобули вищу освіту (71.43%), професійно-технічну (14.29%) та повну загальну середню (14.29%), перебувають у зареєстрованому шлюбі (85.71%) або неодружені (14.29%). Такі особи перебувають на посадах, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Усі особи, які вчиняють декларування недостовірної інформації на момент їх вчинення, є психічно здоровими та не перебувають на обліку в психіатричних чи наркологічних закладах. Вчиняється таке кримінальне правопорушення переважно одноособово, за винятком поодиноким випадків, коли долучаються інші особи.

Автор приходить до висновку, що кримінологічний портрет особи в період дії воєнного стану не можна вважати вичерпним та таким, що відображає реальність, адже введення воєнного стану вплинуло на нормативне регулювання антикорупційної політики в державі та внесення відповідних змін до законодавства, зокрема, до Закону України «Про запобігання корупції», скасувавши обов'язкове подання декларацій з 03.03.2022 по 12.10.2023. Це зумовило можливість серйозних ризиків для послаблення антикорупційної політики. Одним з основних негативних наслідків стало зменшення прозорості у фінансовій діяльності осіб, які займають посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, що може викликати надалі підвищення статистики судових вироків за ст. 366-2 КК України (декларування недостовірної інформації).

Попри всі виклики, з якими зіткнулася Україна за час повномасштабного вторгнення, система декларування була відновлена. Це демонструє, що система антикорупційних заходів в Україні продовжує функціонувати.

Ключові слова: корупція, злочинність, запобігання, протидія, декларування недостовірної інформації, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, особистість правопорушника, суб'єкт декларування недостовірної інформації, декларація особи, воєнний стан.

The research results revealed the criminological characteristics of individuals who have committed the crime of submitting false information (Article 366-2 of the Criminal Code of Ukraine). It is stated that such individuals may be Ukrainian citizens (100%), men (71.43%) or women (28.57%), aged between 50 and 65 years (83.33%) or between 30 and 50 years (16.67%), with higher education (71.43%), vocational (14.29%), and general secondary education (14.29%). They are married (85.71%) or unmarried (14.29%) and hold positions related to the performance of functions of the state or local self-government. All individuals who commit the offense of submitting false information are mentally healthy at the time of the act and have not been registered with psychiatric or narcological institutions. This criminal offense is mostly committed individually, except for a few cases where other persons are involved.

The author concludes that the criminological portrait of an individual during the period of martial law cannot be considered exhaustive or fully reflective of reality, as the introduction of a special legal status led to changes in legislation, particularly the Law of Ukraine on "Prevention of Corruption," which suspended the mandatory submission of declarations from March 3, 2022, to October 12, 2023. This created serious risks for the weakening of anti-corruption policy. One of the main negative consequences was the reduction of transparency in the financial activities of individuals holding positions related to the performance of state or local self-government functions, which could further increase the level of false declarations.

Despite all the challenges Ukraine faced during the full-scale invasion, the declaration system has been restored. This demonstrates that the anti-corruption measures in Ukraine continue to function.

Key words: corruption, crime, prevention, combatting, submission of false information, the personality of the offender, corruption-related criminal offense, subject of false information declaration, individual's declaration, martial law.

Постановка проблеми. Після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора в 2022 році Україна вимушено зіштовхнулася з потужними викликами, які стосуються передусім існування, суверенітету та територіальної цілісності держави. З цього моменту всі законодавчі рішення були направлені на захист та оборону держави, яка здійснюється вже більше трьох років.

Однак актуальними залишаються корупційні та ті, що пов'язані з корупцією проблемні питання, яким протидіяли протягом всіх років з початку відновлення незалежності України. Відповідно до результатів загальнонаціонального опитування «Стан корупції в Україні 2024: сприйняття, досвід, ставлення», яке було проведено Програмою сприяння громадській активності «Долучайся!», підтверджено, що громадяни сприймають корупцію як одну з найважливіших проблем країни після війни [1].

Після початку повномасштабного вторгнення рівень корупційних ризиків зріс через різні причини. Детермінантами цього стало послаблення вимог законодавства в різних сферах, зокрема, 3 березня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про захист інтересів суб'єктів податкової звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», яким відтермінувала обов'язкове декларування для подання фізичними особами документів, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або електронній формі, на строк до трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи [2].

Можливість відтермінування подання декларацій негативно вплинула на забезпечення прозорості, підзвітності та запобігання корупції серед посадовців. Варто звернути увагу, що на період дії вищевказаного Закону зникла

можливість контролювати відповідність доходів і майна чиновників їх видаткам, запобігати їх незаконному збагаченню та конфлікту інтересів. Послаблення законодавства в інших сферах також провокує можливість незаконного збагачення, що посилюється необов'язковістю подання декларацій. Тому, важливо дослідити кримінологічну характеристику особи, яка вчинила декларування недостовірної інформації, щоб оцінити вплив воєнного стану на поширення кримінальних правопорушень, які пов'язані з корупцією, що в подальшому стане основою для розроблення ефективної системи запобігання та протидії декларуванню недостовірної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, присвячені кримінально-правовій, кримінологічній та криміналістичній характеристиці декларуванню недостовірних відомостей, наділеними владними чи самоврядними повноваженнями, були предметом досліджень таких науковців, як А. А. Вознюк, Д. Ф. Волонець, А. П. Закалюк, Г. Л. Шведова, О. О. Дудоров, Д. М. Міськів, Р. О. Мовчан, О. М. Резнік, Ю. А. Турлова, А. В. Равлюк, А. М. Черенков, Н. А. Никифорова та інших.

Результати досліджень зазначених учених містять ряд положень і висновків, що прямо чи опосередковано стосуються певних аспектів кримінологічної характеристики особи, що вчинила декларування недостовірної інформації. Проте жоден із цих фахівців не аналізував, як умови воєнного стану впливають на кримінологічні характеристики осіб, які вчинили дане правопорушення.

Мета статті – дослідити вплив воєнного стану на формування особливостей кримінологічної характеристики особи, яка вчинила декларування недостовірної інформації.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи декларування недостовірної інформації як кримінальне правопорушення, а саме як злочин, особливо важливо зауважити, що відповідно до чинного законодавства України залежно від встановленої суми недостовірних відомостей передбачається: дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність. Відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 366-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України) декларування недостовірної інформації визначається як «умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб» [3].

Одним із структурних елементів складу злочину загалом і зокрема кримінального правопорушення декларування недостовірної інформації, є суб'єкт кримінального правопорушення – це фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України настає кримінальна відповідальність [3].

Принципи кримінального права визначають, що особою правопорушником (злочинцем) є та, яка обвинувальним вироком суду визнана виною у вчиненні того чи іншого протиправного діяння у порядку визначеному чинним законодавством України.

Академік А. П. Закалюка висловлював позицію, що поняття «особа злочинця» має часові межі від визнання вироком суду факту вчинення нею злочину та до відбуття нею покарання. Однак уточнює, що сукупність соціально-типових ознак, які відрізняють особу правопорушника (злочинця) від інших типів, не з'являється в один момент, після чи під час вчинення злочину, тим більше, після вироку суду. Ці ознаки накопичуються поступово, тривалий час, коли кількісні показники негативних рис перетворюються у нові негативні якості, що набувають суспільної небезпечності, обумовлюють криміногенну мотивацію і в певний момент реалізуються у вчиненні злочину. Таким чином, риси і ознаки особи правопорушника (злочинця)

з'являються задовго до того, як вони зрештою реалізуються у вчиненні злочину [4, с. 240].

У кримінологічній науці існують різні підходи до трактування категорії «особа правопорушника (злочинця)», зокрема, С. А. Шалгунова в кримінології під особою правопорушника (злочинця) визнавала «сукупність соціальних та соціально значущих духовних, морально-вольових, психофізичних, інтелектуальних властивостей, якостей людини, яка вчинила кримінальне правопорушення внаслідок взаємодії її поглядів, орієнтації з криміногенними факторами зовнішнього середовища, у т.ч. конкретної життєвої ситуації» [5, с. 275].

М. І. Фіалка наголошує, що «під кримінологічною характеристикою особистості злочинця варто розуміти відповідний процес опису специфічних рис, які утворилися під час соціалізації людини й визначають її в загальнолюдському, суспільно значущому та індивідуально-неповторному плані, а також характеризують як таку, що скоїла злочин, і впливають на злочинну поведінку цієї особи» [6, с. 165].

Г. Л. Шведова вказувала, що особистість злочинця – це «сукупність психологічних, моральних та інших характеристик, тією чи іншою мірою притаманних особам, винним в злочинній діяльності певного типу» [7, с. 259].

На нашу думку, слід звернути увагу на тлумачення поняття «особи злочинця» І. М. Данишином: як «сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винній у ньому особі – властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом» [8, с. 37].

Необхідно зауважити, що в сучасній кримінології обґрунтовано стверджується, що ефективне запобігання злочинності можливо тільки за умови детального вивчення особистості такого правопорушника. Саме особа є визначальним чинником формування та реалізації протиправної поведінки. У зв'язку з цим питання дослідження особи правопорушника (злочинця) є не лише центральним, а й одним із найскладніших аспектів кримінологічної науки. Врахування особливостей особи правопорушника (злочинця) є також важливим для розроблення дієвої системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, зокрема, декларуванню недостовірної інформації.

Проведене кримінологічне дослідження базувалося на вивченні офіційних статистичних даних, які містяться в звітах Державної судової адміністрації України про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення ними пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень. Застосовувалися й інші джерела кримінологічної інформації для з'ясування типових кримінологічно значущих ознак досліджуваних категорій злочинців.

Формування структури особистості відбувається поступово в ході її соціального становлення і є результатом цього процесу, відображаючи весь життєвий шлях людини [9, с. 263]. Особа правопорушника (злочинця) включає низку елементів, тобто певну кількість різних ознак, властивостей, рис, особливостей. Зазвичай виділяють:

- 1) соціально-демографічні;
- 2) соціально-психологічні та морально-психологічні ознаки;
- 3) кримінально-правові ознаки [10, с. 195].

Основою для соціально-демографічних ознак характеристики суб'єктів декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) стали відомості Державної судової адміністрації України, а саме: Звіт № 7 про склад засуджених за 2022 рік, Звіт № 7 про склад засуджених за 2023 рік, Звіт № 7 про склад засуджених за 2024 рік [11, 12, 13].

Почати варто з соціально-демографічних ознак, до яких відносять відомості про громадянство, національність, стать, вік, освіту, сімейний стан, судимість, а також місце працевлаштування та посаду.

Щодо громадянства слід зазначити наступне. У 2022, 2023, 2024 роках громадянами України були усі особи, які засуджені за декларування недостовірної інформації. Це зумовлено посадами, які займали особи, оскільки вони були уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Національність. Аналіз судової практики не виявив жодних особливостей, що стосувалися б національності суб'єктів.

Стать. У період з 2022 по 2024 роки визнавали винними у вчиненні декларування недостовірної інформації жінок та чоловіків. Всього у вказаний період було засуджено 7 осіб, з яких 5 чоловіків (71.43%) та 2 жінки (28.57%). Ймовірно, таке співвідношення пояснюється тим, що на відповідних посадах в органах державної влади та місцевого самоврядування переважають чоловіки.

Вік. Всі засуджені особи за декларування недостовірної інформації є повнолітніми. Вік засуджених на момент вчинення злочину становив: у вікових межах від 30 до 50 років – одна особа (16.67%); у вікових межах від 50 до 65 років – п'ять осіб (83.33%). Старша вікова група більш схильна до вчинення декларування недостовірної інформації, що зумовлено законодавчими вимогами до займаних посад в органах державної влади та місцевого самоврядування, а тому їм необхідно отримати освіту та певного рівня кваліфікацію.

Сімейний стан. Сімейний стан є одним із важливих чинників, що впливають на поведінку людини. Зокрема, члени сім'ї можуть бути залученими до процесу декларування недостовірних відомостей. На момент постановлення вироку перебували в зареєстрованому шлюбі: 6 осіб (85.71%), а 3 особи мали на утриманні 3 малолітніх дітей, і лише 1 особа (14.29%) – була незаміжня.

Освіта. Освітній рівень безпосередньо пов'язаний із загальним рівнем культури, інтелектуальним розвитком, соціальним становищем, правовою свідомістю та культурою.

Ці дані демонструють (в таблиці 1), що особи з вищою освітою становлять – 71.43% більшу криміногенну групу, а значно менша кількість засуджених мають професійно-технічну – 14.29% та повну загальну середню освіту – 14.29%. Зауважимо, що кримінальні правопорушення, які пов'язані з корупцією схильні вчиняти особи, які мають вищу освіту, оскільки обрання на посаду часто вимагає наявності відповідної освіти.

Місце роботи й посада. А. М. Черенков зауважує, що на момент вчинення злочину особа може займати одне службове становище, а на момент досудового розслідування – інше, або ж взагалі не визнаватися службовою особою. Він також виокремлює дві групи: до першої входять особи, які на момент досудового розслідування визнаються особами, що уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а до другої – особи, які на момент досудового розслідування не визнаються такими суб'єктами [14, с. 39–41].

До соціально-психологічних та морально-психологічних ознак входять такі елементи: риси характеру, емоційно-вольові якості, цінності, психічний стан.

Зауважимо, що усі засуджені особи є психічно здоровими та не перебувають на обліку в психіатричних чи наркологічних закладах. Щодо інших елементів, то відомостей недостатньо, щоб ствердно встановити риси характеру та емоційно-вольові якості [10, с. 198]. Однак слушно зауважує А. А. Вознюк, який говорить про корупційну поведінку, що має системний характер для деяких людей та наявність у них залежності від одержання неправомірної вигоди, яка приносить задоволення (за наявності позитивного результату) або пригнічення (за наявності негативного результату) [15, с. 8]. Н. А. Никифорова у свою чергу розкриває цю думку, вказуючи, що особи, які вчиняють декларування недостовірної інформації, вчиняючи кримінальне правопорушення бажають отримати вищий рівень матеріального забезпечення у протизаконний спосіб, що змушує їх приховувати справжнє джерело заробітку [10, с. 198]. З такими судженнями варто погодитися, оскільки психологічна залежність від постійного бажання протизаконного збагачення змушує особу шукати способи уникнути відповідальності та приховати цей факт, оскільки декларування відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості, запобіганні корупції та контролі за законністю набуття майна.

До кримінально-правових ознак відносять ті, які характеризують винну особу, враховуються під час призначення покарання та застосування заохочувальних кримінально-правових та кримінально-процесуальних норм.

Вчинення цього кримінального правопорушення відбувається одноособово. А. М. Черенков вказує на неможливість такого правопорушення у співучасті, однак в деяких випадках виокремлюють осіб, які були причетні, наприклад, коли особа зверталася до колег чи друзів за консультацією [16, с. 225].

Особи, які здійснюють декларування недостовірної інформації, намагаються приховати активи, які вони отримали незаконним шляхом, і справедливо, Н. А. Никифорова, називає їх корупціонерами, оскільки вчиняючи це кримінальне правопорушення вони намагаються приховати попереднє [10, с. 199]. Більшість осіб, щодо яких постановлено вирок не були раніше засуджені та не притягувалися до кримінальної відповідальності.

Проведена кримінологічна характеристика особи, яка вчинила декларування недостовірної інформації, ґрунтувалася на статистичних відомостях в період дії воєнного стану в Україні за період з 2022 по 2024 роки.

12 жовтня 2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану» № 3384-IX, яким відновлено обов'язкове декларування та функції Національного агентства з питань запобігання корупції [17].

Таким чином, весь час з 03.03.2022 по 12.10.2023 особи, на яких поширювалася дія Закону України «Про запобігання корупції», мали можливість добровільно подавати декларації. Це позбавило відповідні органи можливості належним чином здійснювати перевірку поданих даних та притягати порушників до відповідальності за ст. 366-2 КК України. Відтермінування обов'язкового декларування ускладнило процес встановлення фактів декларування недостовірної інформації, оскільки для проведення досу-

Таблиця 1

Освіта засуджених на час вчинення злочину

Кримінальне правопорушення	Освіта засуджених на час вчинення злочину					
	повна вища	базова вища	професійно-технічна	повна загальна середня	базова загальна середня	без освіти
Декларування недостовірної інформації	5		1	1		

Джерело: побудовано автором на основі [11, 12, 13]

дового розслідування щодо можливих порушень необхідний додатковий час.

Звертаємо увагу, що ми вважаємо, що введення воєнного стану в Україні, без сумніву, є обґрунтованим та необхідним заходом в умовах повномасштабної агресії. Однак, на жаль, його введення призвело до зростання рівня корупції в Україні – недобросовісні громадяни використовують у власних інтересах цей правовий режим.

З кримінологічної точки зору можна впевнено сказати, що запровадження воєнного стану породило умови для підвищення рівня безкарності серед службових осіб та інших суб'єктів декларування. Призупинення систематичного контролю ускладнює викриття незаконного збагачення, конфлікту інтересів, оскільки порушники усвідомлювали низьку ймовірність покарання.

Окрім вищезазначеного в ч. 7 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» містяться обмеження на період дії воєнного стану щодо осіб, які зобов'язані подавати декларації, а саме: суб'єкти декларування з числа військовослужбовців Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Управління державної охорони України, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також поліцейських поліції особливого призначення, які під час дії воєнного стану залучені до ведення бойових дій у порядку (крім суб'єктів декларування із числа військовослужбовців, зазначених у пунктах 1–5 цієї частини) зобов'язані подати визначені цією статтею декларації не пізніше 90 календарних днів з дня настання першої з таких обставин – припинення або скасування воєнного стану чи звільнення з військової служби (служби в поліції) [18].

Такі заходи негативно впливають на протидію з корупції та кримінальним правопорушенням, які пов'язані

з корупцією, зокрема, можна виділити такі наслідки: зниження рівня підзвітності, зростання корупції, ускладнення проведення досудового розслідування декларування недостовірної інформації, зниження суспільної довіри до антикорупційних механізмів.

Таким чином, вказані обмеження суб'єктів декларування ослабили антикорупційну систему, що ускладнило контроль за можливими правопорушеннями у сфері державного управління.

Висновки. За результатами звітів Державної судової адміністрації України за 2022, 2023, 2024 роки було встановлено особливості кримінологічної характеристики особи, яка вчинила декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України). На підставі відповідного аналізу автор доходить висновку, що такою особою найчастіше є громадяни України (100%), чоловіки (71.43%) у вікових межах від 50 до 65 років, які здобули вищу освіту (71.43%), які перебувають в зареєстрованому шлюбі (85.71%). Вони перебувають на посадах, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Усі особи, які вчиняють декларування недостовірної інформації, на момент їх вчинення є психічно здоровими. Вчиняється таке кримінальне правопорушення переважно одноособово, за винятком поодиноких випадків, коли долучаються інші особи. Кримінологічний портрет особи в період дії воєнного стану не можна вважати вичерпним та таким, що відображає реальність, оскільки за таких особливих умов відбулися законодавчі зміни, якими скасували обов'язкове подання декларацій з 03.03.2022 по 12.10.2023, а після відновлення декларування – обмежили суб'єктів, які мають подавати декларацію у цей період. Однак, незважаючи на всі складнощі, які спричинила війна, система антикорупційних заходів в Україні продовжує функціонувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан корупції в Україні 2024: сприйняття, досвід, ставлення. URL: <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2024-spryniatia-dosvid-stavlennia/>. Дата звернення: 11.02.2025.
2. Про захист інтересів суб'єктів податкової звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022. № 2115-IX. Дата оновлення: 01.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>. Дата звернення: 11.02.2025.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Дата оновлення: 01.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. Дата звернення: 11.02.2025.
4. Закалюк А. П. Курс української кримінології: теоретичні засади та історія української кримінологічної науки України. Київ. 2007. 424 с.
5. Шалгунова С. А. Дослідження особи злочинця в кримінології. *Науковий вісник ЮА МВС України*. 2005. № 4. С. 291-296. взято з: Шалгунова С. А. Особа насильницького злочинця : монографія. Дніпро : Ліра ЛТД, 2012. 248 с.
6. Фіалка М. І. Кримінологічна характеристика та кримінологічний портрет особистості злочинця: сутність і співвідношення понять. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2. С. 162–171.
7. Шведова Г. Л., Галушко А. Л. Поняття та структура особистості злочинця. Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу: матеріали X Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 03 грудня 2021 року). С. 257-261.
8. Турлова Ю. А., Равлюк А. В. Кримінологічна характеристика службових осіб юридичних осіб публічного права, які вчиняють корупційні злочини у сфері службової діяльності. *Вісник кримінологічної асоціації в Україні*. 2024. № 32. С. 261-273.
9. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Харків. Право. 2009. 288 с.
10. Никифорова Н. А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили злочини, передбачені статтями 366-2, 366-3 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. Ужгород, 2023. Т. 2. Вип. 79. С. 193-202. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/57468>.
11. Судова статистика. № 7. Звіт про склад засуджених. 2022 р. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022. Дата звернення: 11.02.2025.
12. Судова статистика. № 7. Звіт про склад засуджених. 2023 р. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023. Дата звернення: 11.02.2025.
13. Судова статистика. № 7. Звіт про склад засуджених. 2024 р. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024. Дата звернення: 11.02.2025.
14. Черенков А.М. Розслідування декларування недостовірної інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 270 с.
15. Вознюк А.А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. 2019. № 25 (2). С. 7-15. DOI: <https://doi.org/10.33270/03192502.7>.
16. Черенков А.М. Криміналістична характеристика суб'єкта декларування недостовірної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 222–226. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313.2019.7.40>.
17. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 20.09.2023. № 3384-IX Дата оновлення: 20.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-IX#Text>. Дата звернення: 12.02.2025.
18. Про запобігання корупції: Закону України від 14.10.2014. № 1700-VII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n439>. Дата звернення: 12.02.2025